

PEYZAJ TASARIMINI ETKİLEYEN SOSYAL VE PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

IŞIL KAYMAZ, ANKARA, 2019

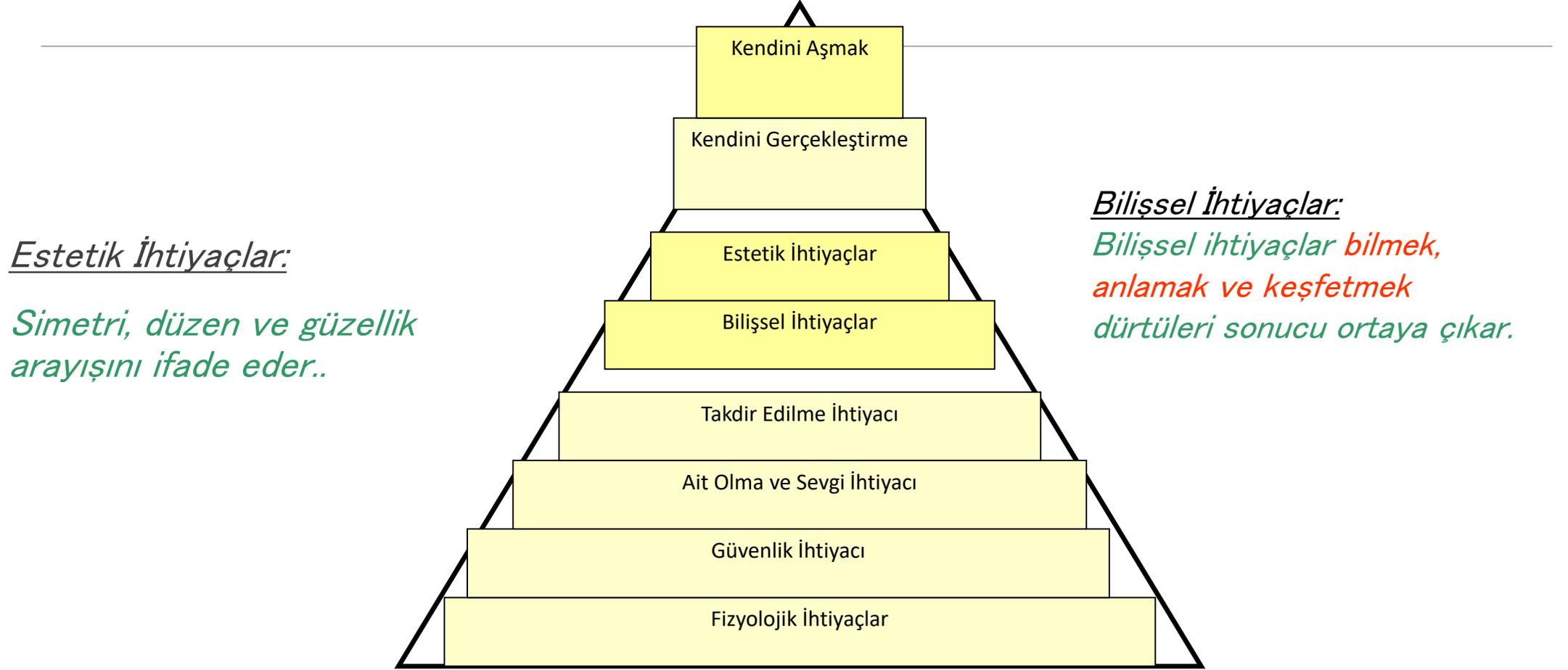
İnsan-Çevre İlişkileri ve Tasarım

- 1960 lardaki çevre hareketi ile birlikte sosyal konuların ve refahın peyzaj mimarlığı ile ilişkisine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.
- İnsan-çevre ilişkilerini inceleyen alt bilim dalları bulunmaktadır (çevre psikolojisi, çevre sosyolojisi, davranış coğrafyası vb.)
- İnsan için mekanı biçimlendiren ve tasarlayan tasarımcı için sosyal ve kültürel etmenler ile insan psikolojisi kaçınılmaz olarak tasarımı etkileyen ve biçimlendiren etmenler arasındadır.
- Çevre sosyolojisinde fiziksel çevrenin insan toplulukları ve davranışları ile karşılıklı etkileşimde olduğu kabul edilir.
- İnsanın fiziksel çevresi ile etkileşimini anlamak için; bilişsel, davranışsal ve fizyolojik etkileşimlerin tümü dikkate alınmalıdır.

Peyzaj Mimarlığında Sosyal Faktörlerin Ele Alınmasında Sağlanacak Faydalar

- Üretilen projeleri eleştirel olarak analiz edebilmek: alan nasıl kullanılacak, kimler kullanıcı olacak, kimler kullanıcı olamayacak/olmayacak, doğru sosyal öngörüler kurulmuş mu?
- Sosyal etkenler etik anlayışın gelişimine yardımcı olur. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımından, mekanlara eşit erişime kadar tasarımcı her etkeni etik çerçevede analiz edebilmelidir.
- Davranışsal çalışmalar araştırma becerilerini geliştirir.
- Sosyal faktörlerin göz önüne alınmasıyla topluma veya bölgeye yararlı kullanışlar geliştirilebilir.
- Sosyal faktörler tasarımın savunulmasında faydalıdır.
- Davranışsal faktörler peyzaj mimarlığında yeni çalışma alanlarının gelişmesinde etkilidir (kültürel peyzaj değerlendirmesi böyle ortaya çıkmıştır.)
- Davranışsal faktörleri incelemek interdisipliner çalışmayı teşvik eder.

MASLOW İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ

Maslow'a göre o anda en çok ihtiyaç duyulan güdü en baskın olandır. Bir alt düzeydeki ihtiyaç giderilince, bir üst düzeydeki ihtiyacı gidermek önem kazanacaktır.

Çevre Algısı

Çevre algısı; duyuşal bilinç durumudur ve diğer tüm yaşamsal faaliyetler ve süreçler için bir önkoşuldur.

Sadece fizyolojik bir olgu değildir, aynı zamanda bireyin deneyimlerini, sosyal ve kültürel etkenleri de kapsar.

İnsan çevresinden algı yoluyla BİLGİ alır ve yorumlar.

Çevre Algısı

- İnsanlar çevrelerinden bilgiyi yalnızca nörofizyolojik süreçlere bağlı değil aynı zamanda kişilikleri ve kültürel yapı özelliklerine bağlı olarak da alırlar. İnsanın çevresine ait bu bilgiler beyinde “**bilişsel imgeler**” olarak depolanır.
- **Bilişsel imgeler, insanların bir mekanı düşündükleri zaman zihinlerinde canlanan imgedir.**
- Bir çevreyi bilmek sadece önemli nesnelere ve mekanları bilmenin ötesindedir. **Aynı zamanda tüm bunların birbirleriyle nasıl bağlandığını ve birbirleri ile ilişkilerini bilmektir.**
- Bu nedenle bir çevreyi bilmek için çevrenin sunduğu imgeler tek başlarına yetersizdir. Bu imgeler birbirleriyle ilişkilendirilmelidir. Birbiriyle ilişkili imgeler çevrenin modeli ya da bilişsel haritasıdır.
- Çevresel imgeler gözlemci ve çevresi arasındaki çift yönlü sürecin sonucudur. Çevre, farklılıklar ve ilişkiler sunarken, gözlemci büyük bir uyumlulukla ve amaçları/istekleri doğrultusunda gördüklerini seçer, organize eder ve anlam çıkarır (Lynch 1960).

ÇEVRE ALGISI

- Bilginin temelinde iki eylem vardır; anlamak ve keşfetmek ;
- Anlamak insanın dünyasına ilişkin anlam çıkarma ve etrafında olup biteni kavrama isteğini ifade eder (Kaplan et al. 1998).
- Ancak insan için sadece anlamak yeterli değildir.
- İnsanlar keşfetmeye, kendilerini geliştirmeye ve daha fazlasını öğrenmeye eğilimlidirler (Kaplan et al. 1998).
- Peyzaj, bir anlamda bir toplumun özelliklerini yansıtan arşiv olarak da görev üstlenir. Kültürün ve deneyimlerin yansımasıdır. İnsanlar yaşadıkları çevre ile ilgili bilgilerini doğrudan ve doğrudan olmayan deneyimler yoluyla kazanırlar.

ÇEVRE ALGISI

- Davranışlarımızı mekânsal özellikler mi belirliyor?
- Kişilik, sosyo-kültürel özellikler de etkili mi?

Mekansal davranışlar insanların mekana ilişkin algılarından etkilenmektedir!

Tüm fiziksel çevre aynı zamanda bir sosyal sistemdir!

Nesnel çevre ile algılanan çevre farklı olabilir!

Çevre bir dizi zihinsel imgeler halinde öğrenilir!

MEKAN/PEYZAJ TERCİHLERİ

Peyzaj algısı; peyzaj değerlendirmesi araştırma ve uygulamalarının bir parçasıdır (Palmer 2003) . Peyzaj değerlendirmesi, bir peyzajın belirli ölçütleri karşılayıp karşılamadığını araştırır. Peyzaj algısı araştırmalarında ise ölçüt görsel çekicilik ya da insan tercihleridir (Parsons and Daniel 2002).

Peyzajın kalitesi tercihler ve yargılar kapsamında değerlendirilebilir (Craik and Zube 1976). Tercih kişinin “beğenme” temelli deneyimi ile ilişkili bir düşüncedir (Robinson et al. 1976). Tercihlere ilişkin çalışmaların ortak amacı belirli bir çevrenin estetik değerinin ya da kalitesinin belirlenmesidir.

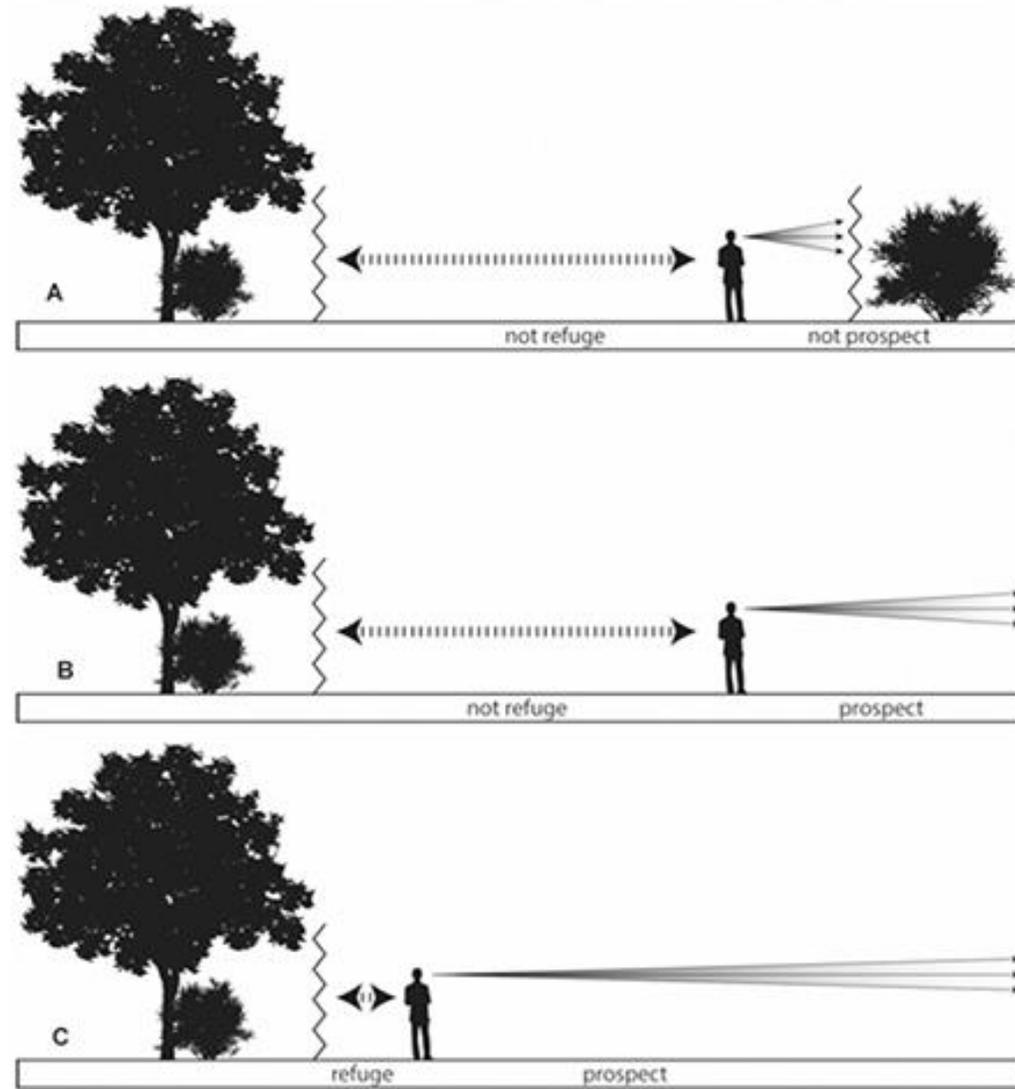
MEKAN/PEYZAJ TERCİHLERİ

Biophilia hipotezi (Edward O. Wilson)

- “yaşam sevgisi”
- İnsanın kalıtımsal olarak doğa ve doğadaki canlılarla duygusal bağlantısı vardır.
- Doğal çevrelerde bulunma isteği genetik bir olgudur.
- *Modernleşme süreci insanın çevresini ve doğayı algılayışında ne gibi etkilere sahiptir? (Alışılmışlık)*

Prospect- refuge teorisi (Jay Appleton)

- Prospect: bakış, manzara, görünüm.
- Refuge: sığınak, barınak.
- Görme- tepki gösterme- savunma.
- **“Görünmeden görmek”**

MEKAN/PEYZAJ TERCİHLERİ

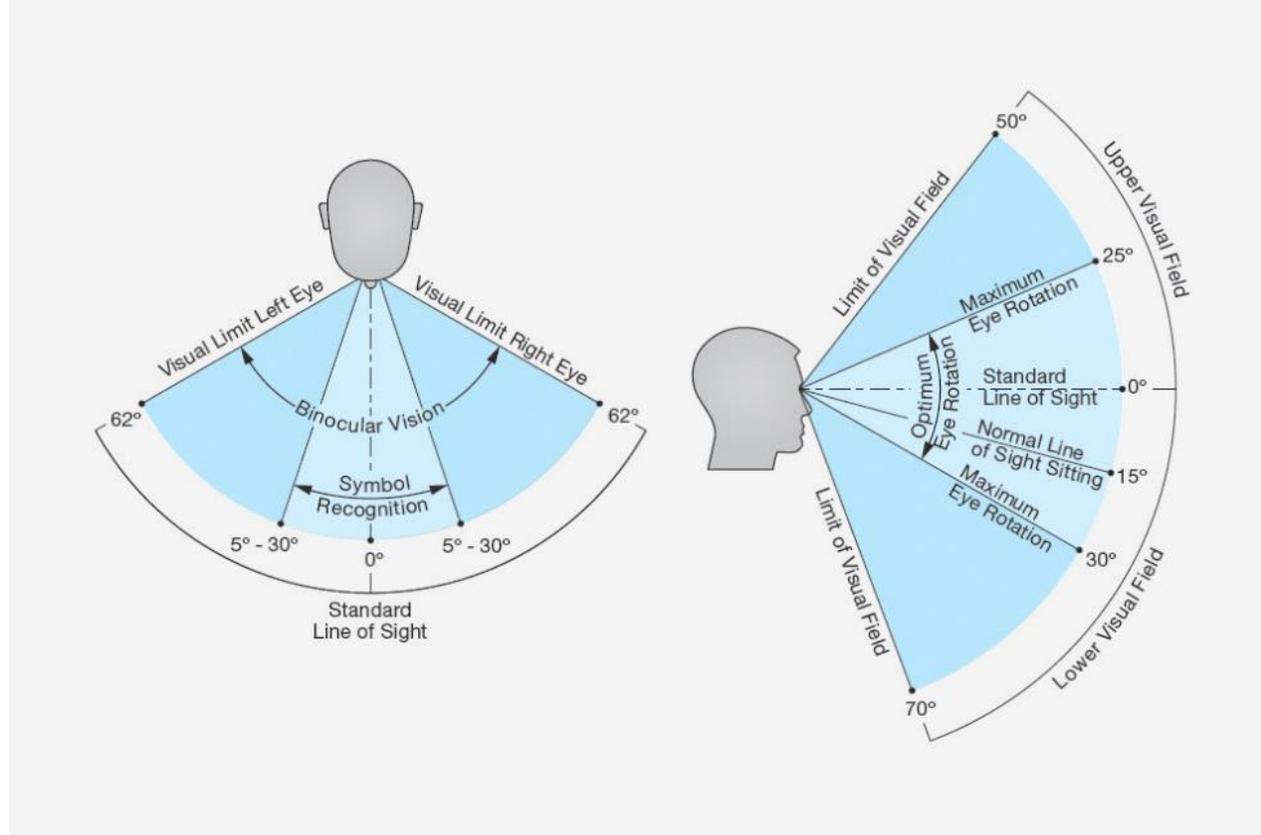
Çevresel tercih modeli (Kaplan & Kaplan)

- İnsanın mekan tercihleri evrimsel süreci ile ilişkilidir.
- Çevresel tercihleri ortaya koyan 4 temel etken;
 - ❖ *Tutarlılık/ uygunluk (coherence)*
 - ❖ *Okunaklılık (legibility)*
 - ❖ *Karmaşıklık (complexity)*
 - ❖ *Gizemlilik (mystery)*

Kaplan ve Kaplan tercih matrisi

	<i>Anlama</i>	<i>Keşfetme</i>
<i>Anlık</i>	Tutarlılık/ uygunluk	Karmaşıklık
<i>Çıkarılmış, tahmini</i>	Okunaklılık	Gizemlilik

İnsanın görsel alanı

Mahremiyet: kendi kendine olmanın değeri

➤ Mahremiyet ve sosyal ilişki

«Kadınlar sosyal çevreye daha fazla uyum sağlıyorlar»

➤ Mekanın görünürlüğü

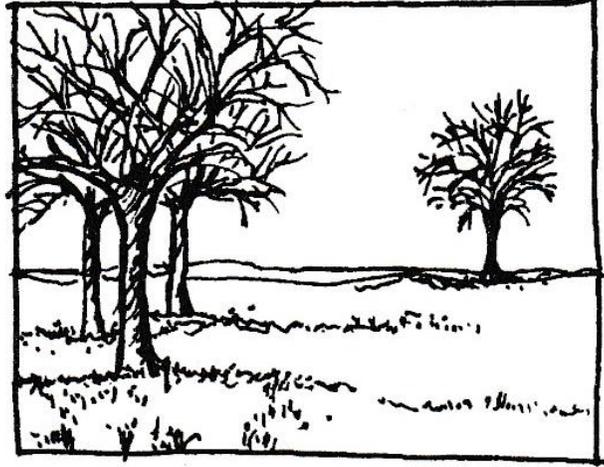
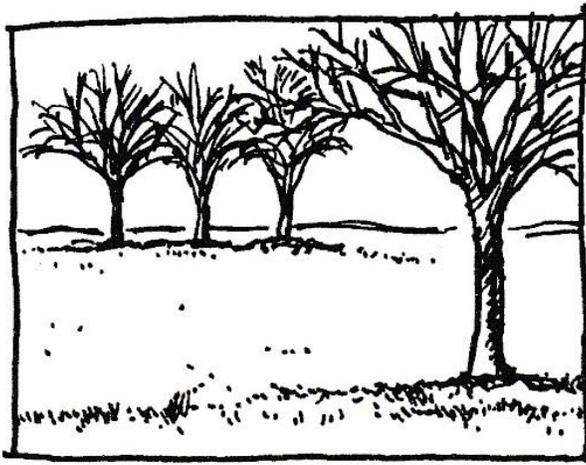
➤ Kişisel mekan (personal space) ve alansallık (territoriality) mesafe ile ilişkilidir.

➤ 45 cm yakın mesafe, 45-125 cm kişisel mesafe, 125-370 cm sosyal mesafe, >3.70 genel mesafe.

➤ Güney Avrupalılar, Latin Amerikalılar ve Araplar karşılıklı ilişkilerde daha yakın mesafe kullanırlar.

MEKANDAN SAĞLANAN DOYUM

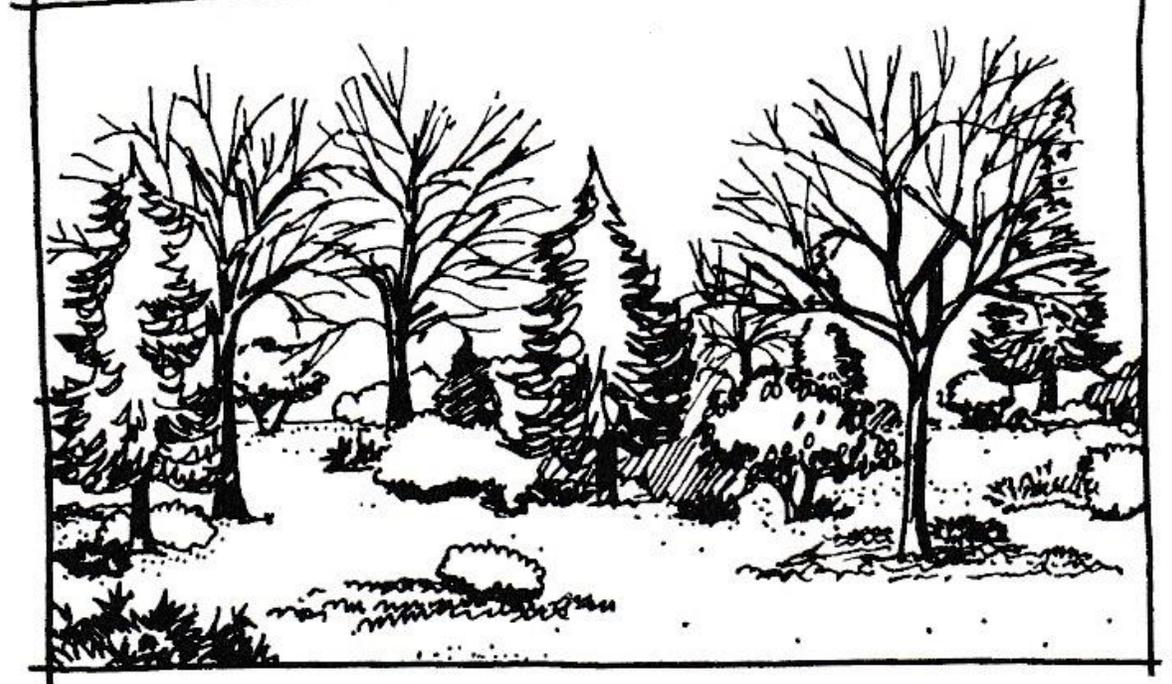
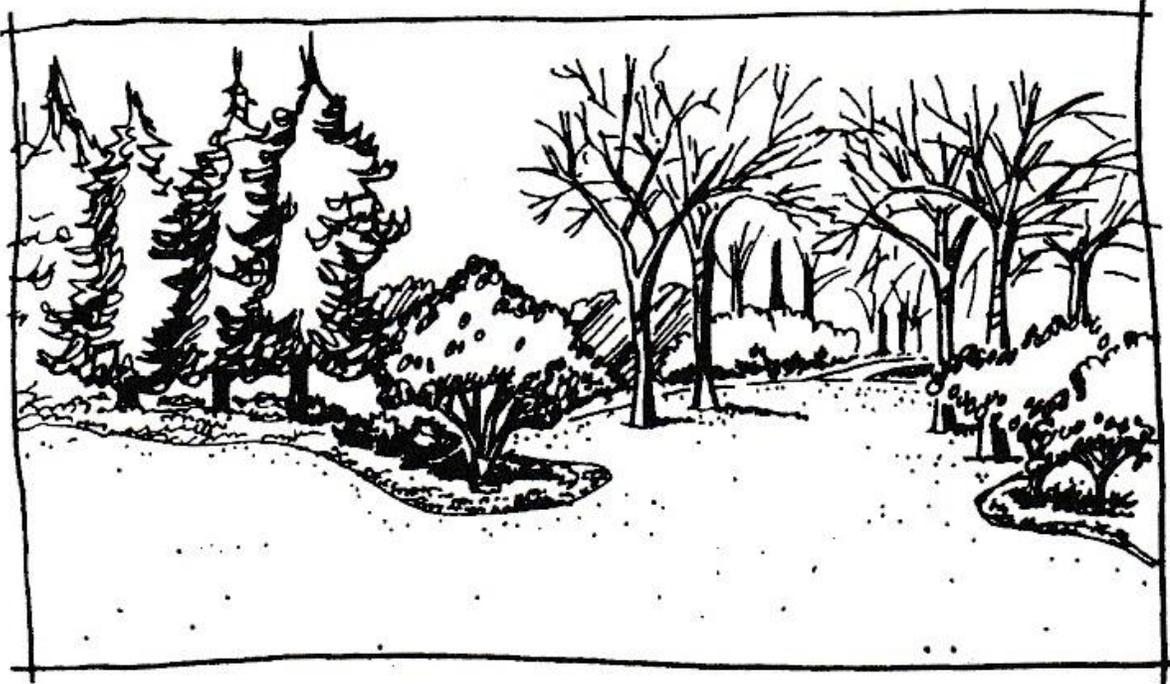
- Yerleşim çevresinde ve eve ilişkin algılanan güvenlik ile doyum arasında anlamlı ilişki vardır.
- Sosyal-fiziksel olanakların yeterliliği, çocuklar ve gençler açısından algılanan güvenlik düzeyi, eve ilişkin değerlendirmeler, genel bakım doyum açısından önemli bulunmuştur.

Bir mekan; içindekiler ve içindekilerin organizasyonu ile tanımlanır.

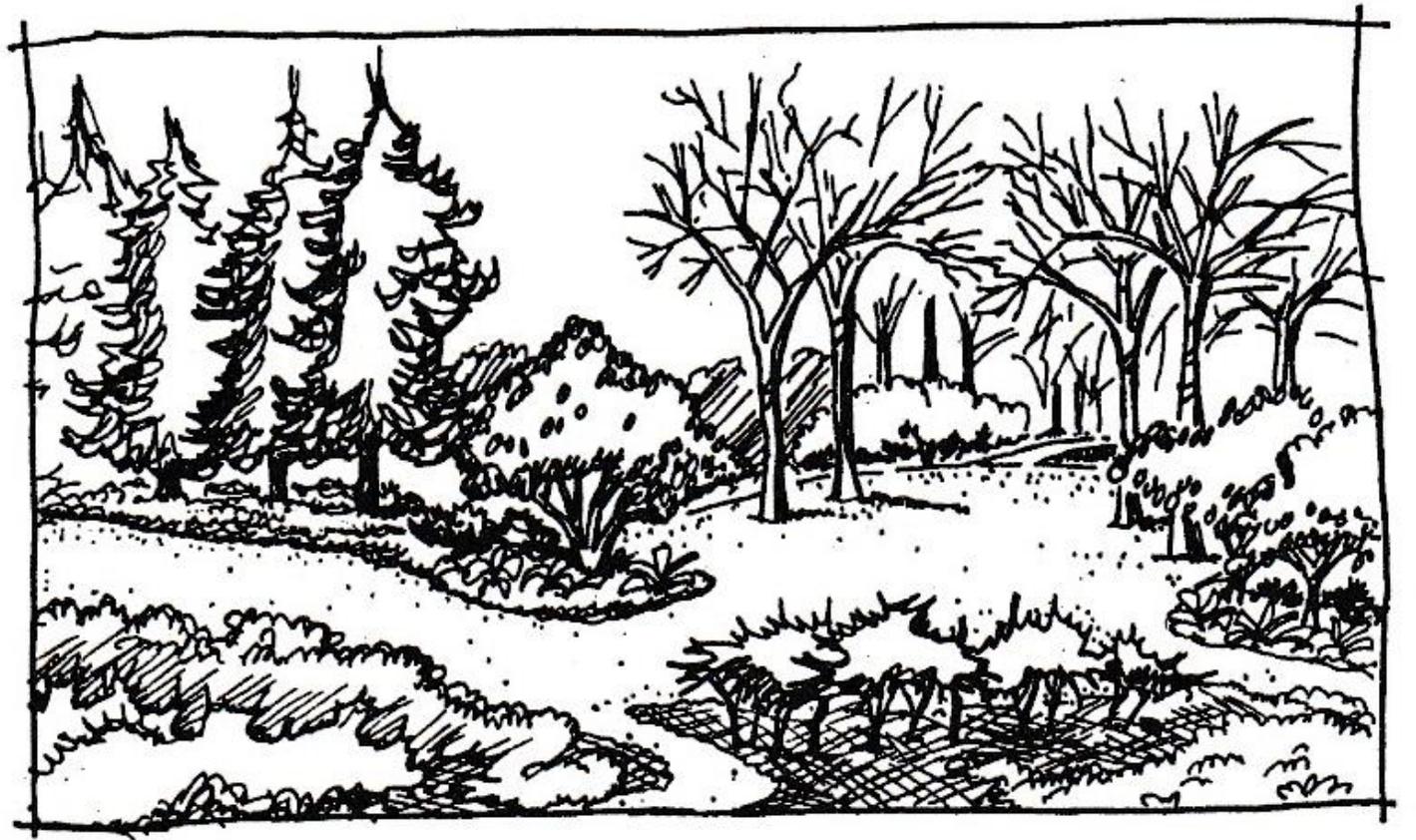
Mekanı (ya da çevreyi) anlamak güvenli hissettirir; anlaşılmazsa stres yaratır.

Şekil Kaynak: Kaplan et al., 1998.

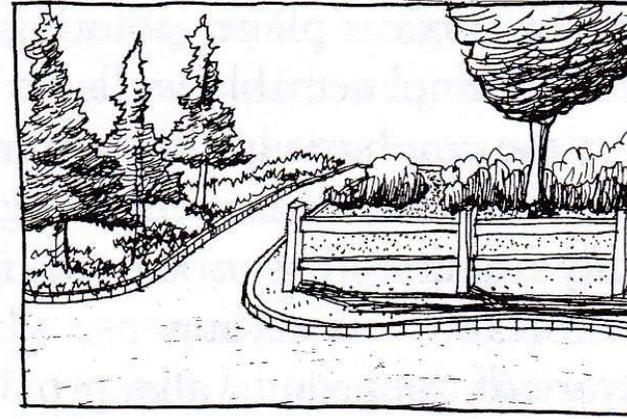
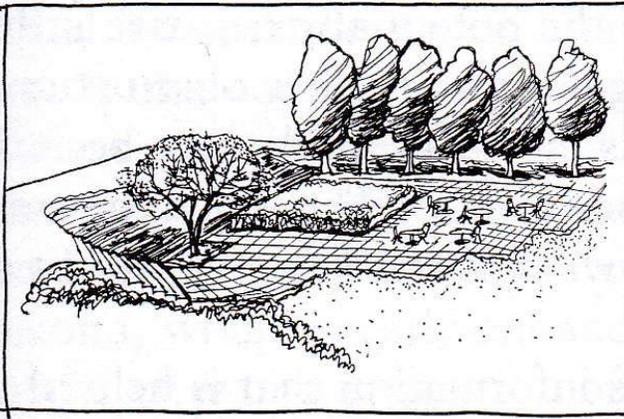
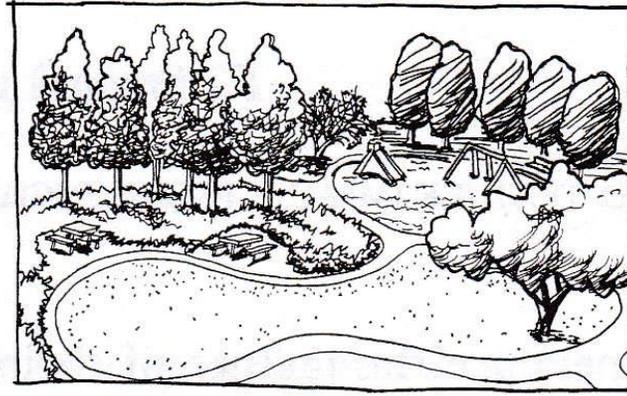
Tutarlılık içeren bir mekanda düzen vardır; tanımlanmış alanlar nettir, okunaklılığı kolaydır. Soldaki resmin tutarlılığı fazladır, sağdaki resmin ise düşüktür.
Şekil Kaynak: Kaplan et al., 1998.

*High complexity and
still coherent.*

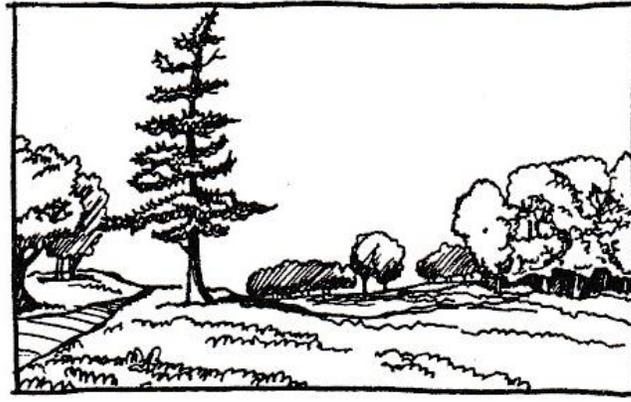
Peyzajdaki elemanların çeşitliliği karmaşıklığını belirler. Çeşitlilik keşif duygusunu harekete geçirir.

Şekil Kaynak: Kaplan et al., 1998.

Some ways to achieve coherence: Areas are defined by similar plant material and/or functions, as shown in the top row. Texture changes can help define areas (bottom left). Borders between areas, such as paths and fences, further increase coherence and help viewers understand the scene (bottom right).

While a single pine tree along a trail is distinctive, one pine tree among many quickly loses its distinctiveness.

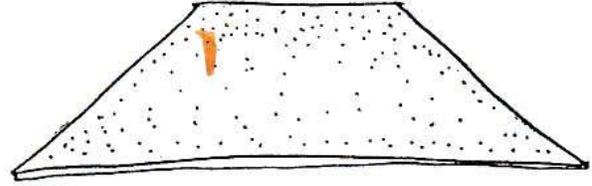

What at first appears as an undifferentiated and monotonous area, may in time reveal incredible richness.

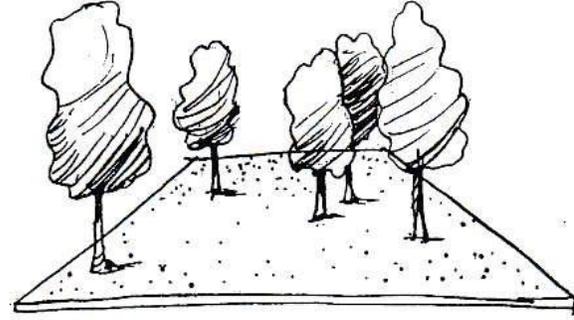

Gizemlilik de keşif duygusunu harekete geçirir, merak uyandırır. Bloke edilmiş görüntüler gizemlilik hissi yaratmaz.

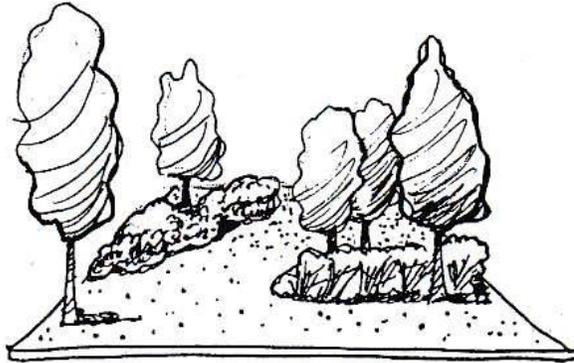
Şekil Kaynak: Kaplan et al., 1998.

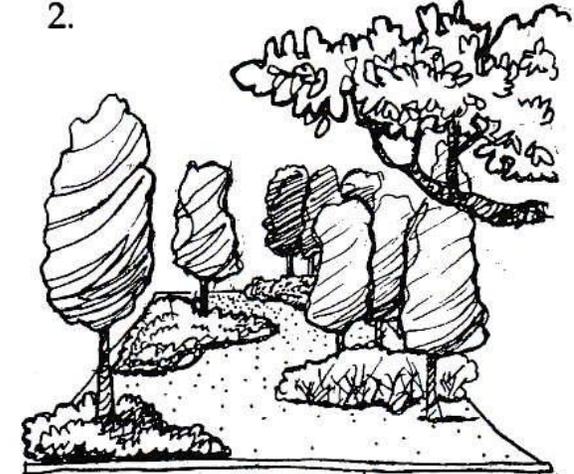
1.

2.

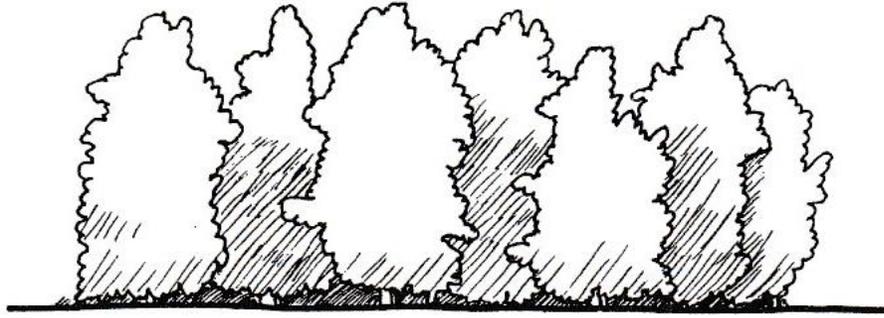
3.

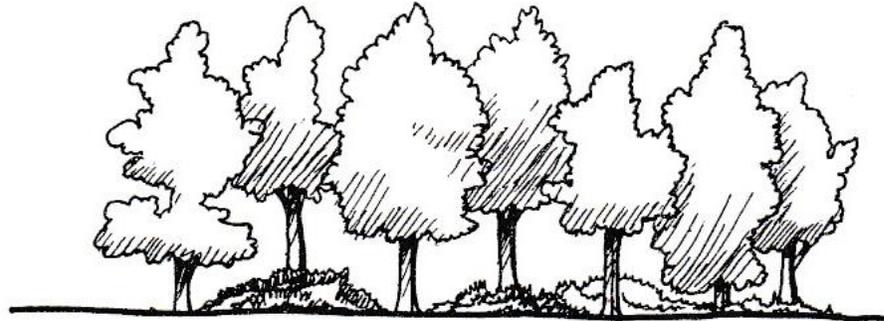
4.

Gizemliliğin yaratılmasında bitkilerin dokusu önemlidir.

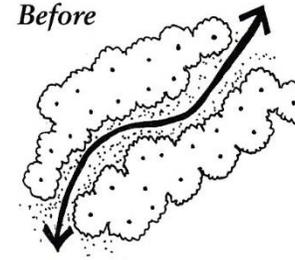
Şekil Kaynak: Kaplan et al., 1998.

Before

After

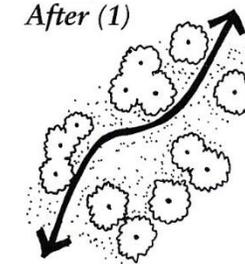

Plan

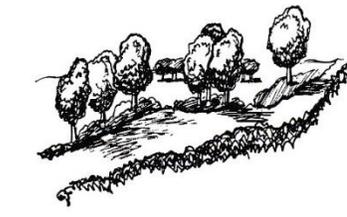

Sketch

Dense vegetation along a trail blocks views.

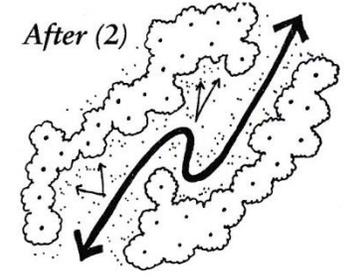

Plan

Sketch

Clearing vegetation opens views and increases the perception of safety.

Plan

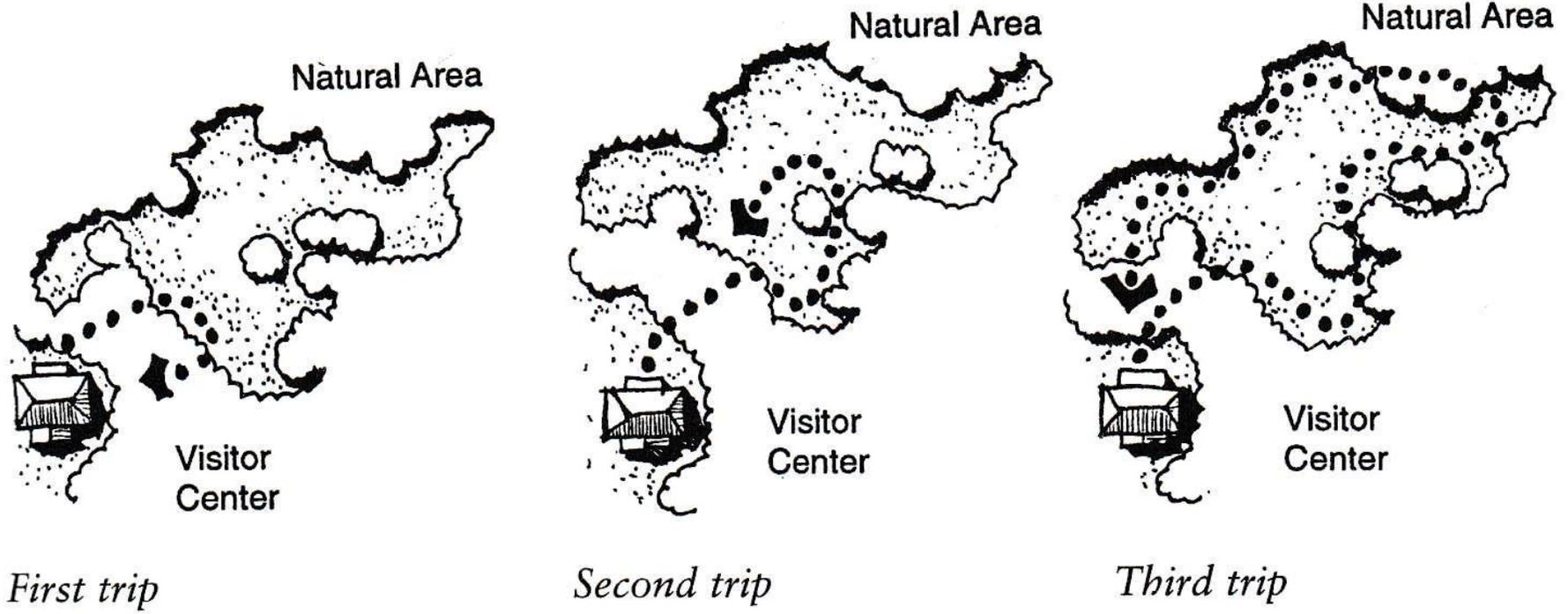

Sketch

In the case where external views are undesirable, internal views can increase visual access while retaining buffers.

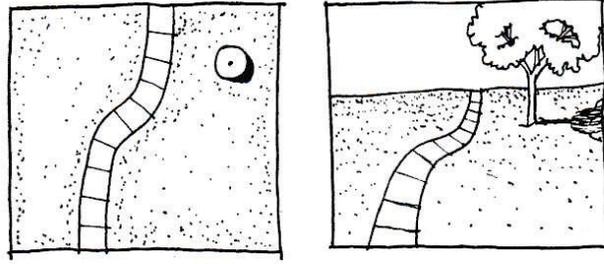
Manzarayı açık ve erişilebilir tutmak, özellikle yürüyüş güzergahlarında, önemlidir. Görsel açıklık korku duygusunu azaltır.

Şekil Kaynak: Kaplan et al., 1998.

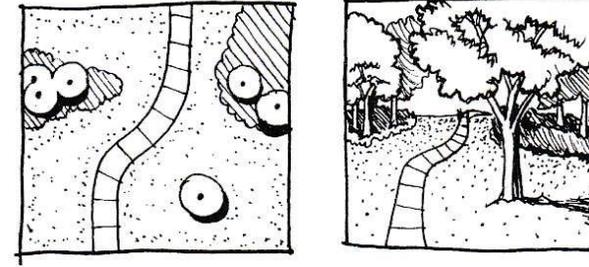

Aşinalık hissi de korku duygusunu azaltır. Mekanın bilinirliği arttıkça insan içinde daha rahat hareket etmeye başlar.

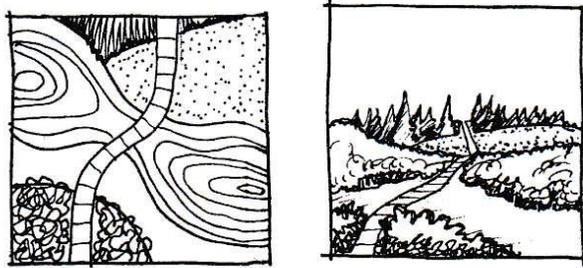
Şekil Kaynak: Kaplan et al., 1998.

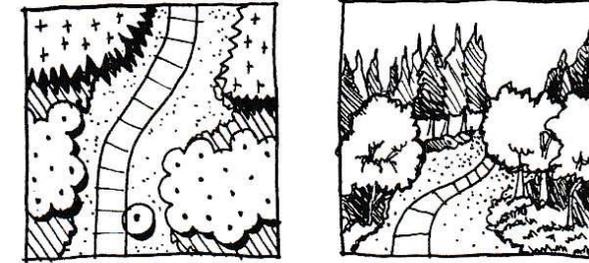
1. *Too much smooth ground is monotonous.*

2. *Wide areas of smooth surfaces are more interesting when broken up with different textures and forms.*

3. *Being able to see more than one smooth area opens up the possibility of future exploration.*

4. *Smooth surfaces along trails add to the perceived width.*

Hareket için önemli olduğundan zeminin dokusu da önemlidir. Mekanın nasıl organize olduğunu anlatır. Bölgeler, döşeme dokusu ile tanımlanabilir.

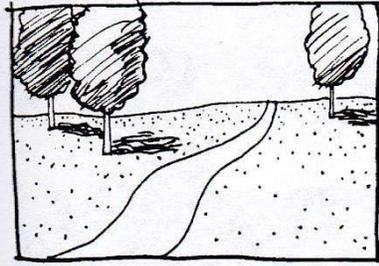
Şekil Kaynak: Kaplan et al., 1998.

Özgün odakların ya da nirengilerin varlığı, yön bulmayı kolaylaştırır, okunaklılığı artırır.

Şekil Kaynak: Kaplan et al., 1998.

too open

Preference: low

a combination of open and wooded areas

high

too densely wooded

low

People appreciate trails near water. Viewing areas and trail location can help minimize the impacts.

Özet

- Az sayıda birbiri ile uyumluluğu/tutarlılığı sağlanmış alanlar anlamayı kolaylaştırır.
- Tutarlılığı yüksek mekanlar yön bulmayı kolaylaştırır.
- Aşinalık insanları kendilerini güvende hissettirir.
- Ahşap, taş vb. materyaller restoratif (onarıcı) deneyimi destekler.
- Döşeme yüzeyleri hareketin devamlılığı ve görsel okunaklılık için önemlidir.
- Gizemlilik yaratacak unsurlar ilgi çeker.
- Geniş alanlar, bölündüklerinde daha ilgi çekici hale gelirler.
- Doğal çevreler zihinsel sağlığı olumu etkiler, restoratif deneyimi destekler.

Kaynakça

Francis, M. 1982. Behavioral approaches and issues in landscape architectural education and practice. *Landscape Journal*, 1(2): 92-95.

Göregenli, M. 2010. Çevre Psikolojisi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kaplan, R., Kaplan, S., Ryan, R.L. 1998. *With people in mind*. Island Press, USA.

Steg, L., van Den Berg, A., de Groot, J.I.M. 2015. Çevre Psikolojisi. L.K.Cicerali (Çeviri Ed.), Nobel Yayınevi.

Kaynaklar

<http://matthewmurrey.com/modern-vs-contemporary-architecture-landscape/>, Erişim tarihi:01.04.2019

<http://www.wayward.co.uk/>, Erişim tarihi:01.04.2019

<http://www.landezine.com/>, Erişim tarihi:01.04.2019

Van Uffelen, C. 2011. Waterscapes- Contemporaray Landscaping. Braun Publishing, ISBN 978-3-03768-074-2.